

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 13 Sayı: 73 Ekim 2020 & Volume: 13 Issue: 73 October 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

CLAUSON'UN ETİMOLOJİK SÖZLÜĞÜNDE YER ALAN YEME, İÇME VE MUTFAKLA İLGİLİ KELİMELERİN TASNİFİ CLASSIFICATION OF WORDS RELATED TO EATING, DRINKING AND CUISINE IN CLAUSON'S ETYMOLOGICAL DICTIONARY

Abdullah KALELİ*

Öz

Bu makalede, İngiliz Türkolog Sir Gerard Clauson'un (1891-1974) ölümünden iki yıl önce yayımladığı An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish (On Üçüncü Yüzyıl Öncesi Türkçesinin Etimolojik Sözlüğü) adlı eserinde geçen yeme, içme ve mutfak kavram alanıyla ilgili kelimeler tematik bir sınıflandırmaya tabi tutularak incelenmiştir. Böylece XIII. yüzyıla kadarki dönemde Türklerin mutfak kültürünün ve yeme-içme alışkanlıklarının zenginliği, Türkçe söz varlığındaki kelimeler üzerinden tanımlanmaya çalışılmıştır.

Tematik tasnif yapılırken yeme, içme ve mutfak kavram alanlarına ait kelimeler 3 ana başlık altında toplanmış ve bunlar bölümler halinde gösterilmiştir. Bölümler de kendi içerisinde eylemler, özneler, yer, zaman, araçlar, ürünler ve ölçüler olmak üzere alt başlıklara ayrılmıştır. Böylece araştırma ve inceleme yapmak için belirli bir düzen ve kolaylık sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak, özellikle eylemlerin çok anlamlı ve geçişken yapısı dolayısıyla kavram alanındaki yerini belirlemede bazı zorluklarla karşılaşmıştır. Bu gibi durumlarda kelimelerin geçtiği metinlerdeki bağlamından yola çıkılarak tematik tasnifteki yeri belirlenmiştir. Ayrıca her kelimenin açıklaması ve anlamı verilerek sözcüğün sözlükte geçtiği sayfa numarası karşısına yazılmıştır.

Yapılan araştırma ve tematik tasnife göre yeme bölümünde 406, içme bölümünde 92 ve mutfak kavram alanı bölümünde 209 olmak üzere toplam 707 kelime tespit ve tasnif edilmiştir. Sözlüğün toplamda yaklaşık 9250 kelimedenden oluştuğu düşünüldüğünde 707 kelime hiç de azımsanmayacak bir sayıdır.

XIII. yüzyıla kadarki dönemde yeme, içme ve mutfakla ilgili kelimelerin bu kadar yoğun olarak kullanılması Türk kültürünün zenginliğini ve inceliğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Clauson'un Etimolojik Sözlüğü, Yeme İçme ve Mutfakla İlgili Kelimeler, Tasnif.

Abstract

In this article, the words related to the conceptual field of eating, drinking and cuisine which are mentioned in the An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish published by The British Turchologist Sir Gerard Clauson (1891-1974) two years before his death were examined by subjecting them to a thematic classification. In this way, the richness of the cuisine culture and eating and drinking habits of the Turks in the period up to the 13th century was tried to be witnessed through the words in Turkish vocabulary.

While doing thematic classification, the words related to the conceptual field of eating, drinking and cuisine were collected under three main headings, and these were shown in sections. The sections were also divided into subheadings as actions, subjects, place, time, tools, prudects and measurements. In this way, it was tried to provide a specific order and convenience for doing research and investigation. However, some difficulties were encountered in determining the place of the actions due to their polysemic and transiet nature. In such cases, the place of the words in the thematic classification was determined based on the context in the texts in which they are mentioned. In addition, the explanation and meaning of the each word was given, and the page number of the word in the dictionary was written across it.

According to the research and thematic classification, a total of 710 words were identified and classifield. There are 408 words in the eating section, 92 words in the drinking section and 210 words in the conceptual field of cuisine. Considering that the dictionary consists of 9250 words in total, 710 words are a considerable number.

The intensive use of the words related to eating, drinking and cuisine in the period until the 13th century shows the richness and delicacy of Turkish culture.

Keywords: Clauson's Etymological Dictionary, The Words Related To Eating, Drinking and Cuisine, Classification.

* Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Doktora Öğrencisi /Bolu Dörtdivan Çok Programlı Anadolu Lisesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3536-9217>, abdkaledi@gmail.com

GİRİŞ

Yazdığı makale ve eserlerle Türk Diline oldukça önemli katkılarda bulunmuş İngiliz Türkolog Sir Gerard Clauson'un (1891-1974) ölümünden iki yıl önce yayımladığı *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish* (On Üçüncü Yüzyıl Öncesi Türkçesinin Etimolojik Sözlüğü) adlı eseri, yazıldığı 1972 yılından bu yana önemini halen korumakta ve özellikle Eski Türkçe ile ilgilenenler için temel başvuru kaynağı konumunda bulunmaktadır.

Başlangıçta, tarihin bütün dönemlerini ele alan bir Türk Dili Sözlüğü hazırlama düşüncesinde olan Clauson, daha sonra bu projesini Türk Dilinin başlangıcından XIII. yüzyıl öncesine kadar sınırlandırmıştır. Buna rağmen oldukça kapsamlı ve zengin bir sözlük ortaya koyabilmiştir.

Sözlükte, Türk runik harfli bengu taşlar başta olmak üzere Maniheizt ve Budist çerçevede yazılmış metinler ve sonrasında ilk İslami eserler, Harezmi Türkçesi ve Eski Kıpçak Türkçesi metinleri, Doğu Türkçesi metinleri ve sözlükler taranarak XIII. yüzyıla kadar Türkçenin söz varlığı ortaya çıkarılmış, ayrıca kelimelerin kökenleri örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır.¹

Clauson'un sözlüğü iki temel işlevi yerine getirmektedir: Türkçenin XIII. yüzyıla kadar olan söz varlığını ortaya koymak ve kelimelerin kökenlerini belirlemek.

Kelimelerin kökeniyle ilgili araştırmalar yapmak çok ciddi bir emek ve araştırma gerektirmektedir. *Bütün diller için oldukça zor bir disiplin olan etimoloji sahası, Eski Türkçe için çok daha zor bir çalışma alanıdır. Türkçenin etimolojik sözlüğünü hazırlayacak bir filolog, Türkçenin tarih boyunca yazımında kullanılan birçok yazı sistemi ile karşılaşacak ve bunların sunduğu malzeme üzerinde uzun bir mesai harcamak zorunda kalacaktır. Diğer taraftan, Türkçenin Eski Türkçe devresinde birçok dille ilişkiye girdiğini görüp o diller hakkında da bilgi edinmeye çalışacaktır* (Uçar, 2017, 75).

Clauson'un küçük yaşlardan başlayan dil öğrenme yeteneği ve azmi onu özellikle böyle bir etimolojik sözlük çalışmasına yönlendirmiştir. Clauson'un dışında Sevortyan, Röhrborn, Erdal, Eren ve Gülensoy gibi dil bilimcilerin de Türkçenin köken bilgisi üzerine çeşitli çalışmaları vardır.²

Clauson'un sözlüğünün, Türkçedeki dil varlıklarının kökenlerini aydınlatmanın dışında XIII. yüzyıla kadar Türkçede kullanılan söz varlığını ortaya koyması bakımından da önemli bir yeri vardır. *Sözlükte yaklaşık 9250 kelime bulunmaktadır* (Uçar, 2017, 75). Bu kelimelerin kavramsal / tematik olarak tasnif edilmesi araştırmacılar için önemli kolaylıklar sağlayacak ve dil bilimcilere yeni ufuklar açacaktır. Ayrıca bu tasnifler üzerinde daha derin araştırmalar yapılarak o dilin konuşurlarının kültür ve medeniyeti hakkında daha detaylı sonuçlara ulaşılabilir. Nitekim E. Demir'in "S. Gerard Clauson'un Etimolojik Sözlüğünde Geçen Sağlık ve Tıpla İlgili Kelimeler" başlıklı çalışmada, sözlükteki sağlık ve tıpla ilgili bütün kelimeler tasnif edilerek tıp tarihi ve literatürüne önemli katkı sunulmuştur.

Bu çalışmada da Clauson'un etimolojik sözlüğündeki yeme, içme ve mutfak kavram alanıyla ilgili kelimeler tematik bir sınıflandırmaya tabi tutularak incelenmiş ve böylece XIII. yüzyıla kadarki dönemde Türklerin mutfak kültürünün ve yeme-içme alışkanlıklarının ne seviyede olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

CLAUSON'UN ETİMOLOJİK SÖZLÜĞÜNDE YER ALAN YEME, İÇME VE MUTFAKLA İLGİLİ KELİMELERİN TASNİFİ³

1. Yemekle İlgili Kelimeler

1.1. Eylemler

1.1.1. Yemekten Önceki Hissiyat Bildiren Eylemler

1.1.1.1. aç-/ac- "acıkmak, açlık çekmek, karnı acıkmak" [19]⁴

1.1.1.2. açığsa- "canı ekşi istemek" [24]

1.1.1.3. acık- / açık- "acıkmak" [23]

1.1.1.4. açur- "acıktırmak, aç bırakmak" [30]

¹ Sözlükte kaynak olarak kullanılan eserler ve açıklamalar için Agop Dilaçar'ın kaynakçada verilen makalesine bakılabilir.

² Clauson'un bu eserinden sonra Eski Türkçe Sözlük Bilimi bağlamında yayımlanan belli başlı eserler için Marcel Erdal, Klaus Röhrborn, Hasan Eren, Tuncer GÜLENSOY ve E. Vladimiroviç SEVORTYAN'ın kaynakçadaki eserlerine bakılabilir.

³ Sözlükte geçen kelimeler olduğu gibi değil, transkripsiyon alfabesine göre yazılmıştır.

⁴ Köşeli parantez içerisindeki sayılar, Clauson'un *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish* adlı eserinde kelimenin geçtiği sayfayı belirtmektedir.

- 1.1.1.5. aşsa- “yemek yemek istemek; tepeyi aşmak istemek” [265]
- 1.1.1.6. aşsat- “yemek arzulatmak” [265]
- 1.1.1.7. bağırsa- “canı ciğer istemek” [320]
- 1.1.1.8. bağırs- “açlıktan bağırsın ciğere yapışması” [318]
- 1.1.1.9. balıkça- “balık yemek istemek” [338]
- 1.1.1.10. çeniştürükse- “canı çeniştürük istemek” [427]⁵
- 1.1.1.11. erükse- “eriksemek, canı erik istemek” [228]
- 1.1.1.12. etse- “canı et istemek” [71]
- 1.1.1.13. etsset- “ete istek getirtmek” [71]
- 1.1.1.14. kağunsa- “canı kavun istemek” [612]
- 1.1.1.15. kurutsa- “canı kurut çekmek, kurut istemek” [651]
- 1.1.1.16. kuzı- “kurumak, yemeğe iştihası gelmek” [681]
- 1.1.1.17. kuzıt- “boğazını kurutmak; yemeğe iştihasını getirmek” [681]
- 1.1.1.18. ölşe- “acıkmaktan dolayı göz kararmak, açlıktan bayılayazmak” [154]⁶
- 1.1.1.19. ölşet- “açlıktan gözünü karartmak” [154]⁷
- 1.1.1.20. tatıgsa- “canı tatlı istemek” [455]
- 1.1.1.21. yağsa- “yağ istemek” [908]
- 1.1.1.22. yése- “yemek istemek” [974]
- 1.1.2. Yemeğe Hazırlık Yapmakla İlgili Eylemler
 - 1.1.2.1. azuklan- “azık sahibi olmak” [284]
 - 1.1.2.2. çörekle- “çörek yapmak” [429]
 - 1.1.2.3. kürile- “kebab kızartmak” [745]
- 1.1.3. Yemekle İlgili Eylemler
 - 1.1.3.1. açın- “doyumluk ve yem vermek; açınmak” [29]
 - 1.1.3.2. arpala- “arpa vermek” [200]
 - 1.1.3.3. aşı- “yemek, aş yemek, Hakanlı Türklerinde sadece büyüklerin yemeği için bu ifade kullanılır.” [256]
 - 1.1.3.4. aşan- “yemek yemek, gıda almak” [264]
 - 1.1.3.5. aşat- “yemek yedirmek” [257]
 - 1.1.3.6. aşıla- “yemek vermek, yedirmek” [262]
 - 1.1.3.7. ban- “bir şeyi sıvı bir şeyin içine daldırmak, banmak” [348] bkz. man-
 - 1.1.3.8. bandur- “bandırmak” [350] bkz. mandur-
 - 1.1.3.9. bağırs- “bandırayazmak” [350] bkz. manğır-
 - 1.1.3.10. banıl- “banılmak” [351] bkz. manıl-
 - 1.1.3.11. çap çap yé- “şapır şupur yemek” [393]
 - 1.1.3.12. çarçur yé- “eline geçeni yemek, bir şey bırakmamak” [427]
 - 1.1.3.13. igiğ- “beslemek, rızık vermek” [103]
 - 1.1.3.14. iktüle- “ot vermek, beslemek” [104]
 - 1.1.3.15. kalbuzla- “yutmak; tıkım veya lokma yapmak” [618]
 - 1.1.3.16. kev- “çiğnemek” [687]
 - 1.1.3.17. kürt kürt yémek” [738]
 - 1.1.3.18. man- “banmak” [767] bkz. ban-
 - 1.1.3.19. mandur- “bandırmak” [768] bkz. bandur-
 - 1.1.3.20. manğır- “bandırayazmak” [769] bkz. bağırs-
 - 1.1.3.21. manıl- “banılmak” [769] bkz. banıl-

⁵ Sözlükte madde başı olarak “çeniştürükse-” yazılmış olsa da DLT’de “çeniştürükse-” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 280-4.

⁶ Sözlükte madde başı olarak “ölşe-” yazılmış olsa da DLT’de “elşe-” olarak geçmektedir. Ancak mütercim (B. Atalay) dipnotta bu kelimenin doğrusunun “ölşe-” olduğunu belirtmiştir. Bkz. DLT, C. I, s. 283-11.

⁷ Sözlükte madde başı olarak “ölşet-” yazılmış olsa da DLT’de “elşet-” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 262-27.

- 1.1.3.22. meñlen- “yemlenmek, kendine tane toplamak” [769]
1.1.3.23. meñlet- “yemletmek” [769]
1.1.3.24. tañçula- “çiğnemek” [517]
1.1.3.25. tiküle- “lokma lokma vermek” [482]
1.1.3.26. yé- “yemek” [869]
1.1.3.27. yél- “aş yemek, yenmek, yenilmek” [918]
1.1.3.28. yétür- “yedirmek” [892]
1.1.3.29. yikle- “çiğnemek” [912]
1.1.3.30. yut- “yutmak” [885]
1.1.4. Yemekten Sonraki Hissiyat Bildiren Eylemler
1.1.4.1. toğ- “doymak” [451]
1.1.4.2. toğgur- “doyurmak” [454]
1.1.4.3. toğgurt- “doyurtmak” [454]
1.1.4.4. toğgurumsın- “doyurur görünmek” [455]
1.1.4.5. toğgurun- “doyurur görünmek” [455]
1.1.4.6. toğguruş- “doyurmada yarış etmek” [455]
1.1.4.7. toğun- “doyar gibi görünmek” [458]
1.1.4.8. toğur- “doyurmak” [459]
1.1.5. Yemeğin / İçeceği Uzun Süre Beklemesi / Bozulmasıyla İlgili Eylemler
1.1.5.1. açı- “acımak, ekşimek, bir şeyin tadının acılaşması” [20]
1.1.5.2. açıgsı- “ekşimek; acılaşmak” [24]
1.1.5.3. açış- / acış- “acımak, ekşimek, bir şeyin tadının acılaşması” [31]
1.1.5.4. acıt- “acıtmak, ekşitmek” [21]
1.1.5.5. ekşi- “ekşimek” [119]
1.1.6. Sahiplik / Dönüşlülük Bildiren Eylemler
1.1.6.1. arpalan- “arpalanmak, arpa sahibi olmak” [200]
1.1.6.2. başlan- “başaklanmak” [382]
1.1.6.3. çivginlen- “vücuda yarar, besler bulmak” [396]⁸
1.1.6.4. erüklen- “eriklenmek, erik meyvesi vermek” [228]
1.1.6.5. etik- “etlenmek, tombullaşmak” [52]
1.1.6.6. etle- “etlik yapmak, et yapmak; semirtmek, şişmanlatmak” [57]
1.1.6.7. etlel- “et yapılmak” [58]
1.1.6.8. etlen- “etlenmek, şişmanlamak” [58]
1.1.6.9. etlet- “kestirip et haline getirtmek” [58]
1.1.6.10. etmeklen- “ekmek sahibi olmak” [60]
1.1.6.11. kağunlan- “kavun sahibi olmak” [612]
1.1.6.12. kısıqla- “fındıklanmak” [667]⁹
1.1.6.13. iktülen- “hayvanların elle beslenmesi” [105]
1.1.6.14. iktület- “hayvanları elle besletmek” [105]
1.1.6.15. otğar- “(hayvan) otlatmak” [48]
1.1.6.16. otlar- “otlamak” [57]
1.1.6.17. tatıglan- “tatlanmak” [454]
1.1.6.18. uruğla- “çekirdeğini çıkarmak, çekirdekten çıkarmak” [220]
1.1.6.19. uruğlan- “tane tutmak” [220]
1.1.6.20. üjmelen- “dütlanmak, düt vermek” [27]¹⁰
1.1.6.21. üzümelen- “üzümelenmek” [288]

⁸ Sözlükte madde başı olarak “çivginlen-” yazılmış olsa da DLT’de “çivgünlen-” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. II, s. 278-15.

⁹ Sözlükte madde başı olarak “kısıqla-” yazılmış olsa da DLT’de “kışıkla-” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. III, s. 347-13.

¹⁰ Sözlükte madde başı olarak “üjmelen-” yazılmış olsa da DLT’de “üjümelen-” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 297-9.

- 1.1.6.22. yemişlen- “yemişlenmek, meyve vermek” [939]
- 1.1.7. Yenilen Yemekten Zarar Görme Eylemleri
 - 1.1.7.1. ağula- “zehirlemek” [87]
 - 1.1.7.2. ağı bol- “zehirlemek, zehir olmak” [78]
 - 1.1.7.3. ağık- “zehirlenmek” [83]
 - 1.1.7.4. ağı kıl- “zehir olmak, zehirlemek” [78]
- 1.1.8. Toplu Verilen Yemeklerle İlgili Eylemler
 - 1.1.8.1. tuzgulan- “yemek hediye etmek” [574]
 - 1.1.8.2. yoğla- “ölü için yemek vermek” [902]
 - 1.1.8.3. yoğlat- “ölü için yemek verdirmek” [903]
- 1.2. Özneler
 - 1.2.1. Meslekler
 - 1.2.1.1. aşçı “aşçı” [257]
 - 1.2.1.2. etçi “kasap” [43]
 - 1.2.1.3. salcı “aşçı, mutfakta bulunan kimse” [825]
- 1.3. Sıfatlar
 - 1.3.1. Duyu Organlarıyla İlgili Olanlar
 - 1.3.1.1. açığ / acığ “acı, tatlı olmayan” [21]
 - 1.3.1.2. açıklığ / acıklığ “ekşili, içine konan ekşiten” [23]
 - 1.3.1.3. açıklık / acıklık “acılık” [23]
 - 1.3.1.4. ekşig “ekşi, ekşi olan nesne” [118]
 - 1.3.1.5. sasığ “kokmuş” [856]
 - 1.3.1.6. tatlıg “tatlı, lezzetli” [456]
 - 1.3.2. Nitelik Bildiren Sıfatlar
 - 1.3.2.1. aç / ac “aç, doymamış, aç gözlü; açlık” [17]
 - 1.3.2.2. açlık / acılık “açlık” [26]
 - 1.3.2.3. açsık / acsık “açlık, acıkma” [31]
 - 1.3.2.4. ağuluğ “zehirli” [86]
 - 1.3.2.5. ağusuz “zehirsiz” [95]
 - 1.3.2.6. arpasız “arpasız olmak, yiyeceği olmamak” [200]
 - 1.3.2.7. aşsız “yemeksiz, aşsız” [265]
 - 1.3.2.8. azıklıg “azığı olan, azıklı” [284]
 - 1.3.2.9. baklan “taze ve semiz” [314]
 - 1.3.2.10. basarlıg “sarımsaklı” [374]
 - 1.3.2.11. çivgin “yağlı, doyurucu, besleyici” [396]¹¹
 - 1.3.2.12. etlig “etli” [55]
 - 1.3.2.13. etlik “kesimlik hayvan” [55]
 - 1.3.2.14. etsiz “eti olmayan, etsiz” [71]
 - 1.3.2.15. kağunluğ “kavunlu” [611]
 - 1.3.2.16. katıklıg “katıklı” [599]
 - 1.3.2.17. katıksız “katıksız” [600]
 - 1.3.2.18. kevgin (aş) “doyurmayan (aş)” [689]¹²
 - 1.3.2.19. kızıg “tazeliği gidip keçeleşmiş (kavun)” [707]
 - 1.3.2.20. kışıklıg “bademi olan, bademli” [667]
 - 1.3.2.21. kurutluğ “keşi, çökeleği olan” [651]
 - 1.3.2.22. mayıl “olgun; meyvelerde çürümeye yaklaşma hali” [772]

¹¹ Sözlükte madde başı olarak “çivgin” yazılmış olsa da DLT’de “çivgin” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 443-13.

¹² Sözlükte madde başı olarak “kevgin” yazılmış olsa da DLT’de “kewgin” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 443-22.

- 1.3.2.23. otluğ "otlu" [55]
- 1.3.2.24. otsuz "bitkisiz, bitki bitmeyen" [71]
- 1.3.2.25. samanlık "saman sahibi olan" [829]
- 1.3.2.26. soğunluk "soğanlı" [814]
- 1.3.2.27. tamırlık (et) "damarlı, sinirli (et)" [510]
- 1.3.2.28. toğunçsuz "doğumsuz" [458]
- 1.3.2.29. tok "tok, aç olmayan" [464]
- 1.3.2.30. tokluk "tokluk" [469]
- 1.3.2.31. üğürlük "darı sahibi olan" [115]
- 1.3.2.32. yağaklık "cevizli" [901]
- 1.3.2.33. yemişsiz "meyvesiz" [939]
- 1.3.2.34. yuğrutluk "yoğurtlu" [907]
- 1.4. Yer
 - 1.4.1. almalık "elma bahçesi" [146]
 - 1.4.2. badıç "asma çardağı" [300]
 - 1.4.3. bağ "bağ, bahçe, üzüm asması" [311]
 - 1.4.4. erüklük "eriklik, erik bahçesi" [228]
 - 1.4.5. kabaıklık "kabak tarlası" [584]
 - 1.4.6. kağunluk "kavunluk, kavun tarlası [611]
 - 1.4.7. otluk "yemlik, ahır" [55]
 - 1.4.8. üğürlük "darı konulan yer" [115]
 - 1.4.9. yağaklık "cevizlik, ceviz biten yer" [901]
 - 1.4.10. yazağ "otlak" [985]
 - 1.4.11. yemişlik "meyvelik, meyve bahçesi" [939]
- 1.5. Ölçüler
 - 1.5.1. Ağırlık Ölçüleri
 - 1.5.1.1. batman "batman, bir ağırlık ölçüsü" [305]
 - 1.5.1.2. kevçi "hububat ölçüsü" [688]¹³
 - 1.5.2. Miktar Ölçüleri
 - 1.5.2.1. kalbuz "lokma, tıkım" [617]
 - 1.5.2.2. kes "parça, parça parça" [748]
 - 1.5.2.3. kesek "kesek, bölük" [749]
 - 1.5.2.4. şalkım "salkım" [826]
 - 1.5.2.5. tançu "lokma, tıkım" [516]
 - 1.5.2.6. tikü "parça, lokma" [478]
 - 1.5.2.7. tilge "dilim, uzunlamasına kesilen her şey" [498]
 - 1.5.2.8. tilim "dilim" [500]
 - 1.5.2.9. tutum / tutom "tutum" [457]
 - 1.5.2.10. tutamça "bir tutam, bir tutmalık" [457]
 - 1.5.2.11. yarım "herhangi bir şeyin ayrılmış olan parçalarından her biri" [968]
 - 1.5.2.12. yuğrum "bir defada yoğrulacak kadar olan" [905]
- 1.6. Ürünler
 - 1.6.1. Yararlı Ürünler
 - 1.6.1.1. Genel Anlamalı Ürünler
 - 1.6.1.1.1. aş "yemek, aş" [253]
 - 1.6.1.1.2. azuk "azık, yiyecek" [283]
 - 1.6.1.1.3. azukluk "azıklık, azık için hazırlanmış şey" [284]

¹³ Sözlükte madde başı olarak "kevçi" yazılmış olsa da DLT'de "kewçi" olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 417-28.

- 1.6.1.1.4. katık “sirke, yoğurt gibi tutmaç yemeğine katılan nesne” [598]
- 1.6.1.1.5. katut “katık” [596]
- 1.6.1.1.6. yégü “yemek” [911]
- 1.6.1.1.7. yém “yemek, taam” [934]
- 1.6.1.2. Hayvansal Ürünler
 - 1.6.1.2.1. Et ve Et Ürünleri
 - 1.6.1.2.1.1. çır “yağ” [427]¹⁴
 - 1.6.1.2.1.2. et “et” [33]
 - 1.6.1.2.1.3. kıyma “küçük parçalara ayrılmış et” [677]
 - 1.6.1.2.1.4. söglüncü “kebab; kızarmış et” [821]
 - 1.6.1.2.1.5. sögüş “kızarmış et” [823]
 - 1.6.1.2.1.6. suğut (1) “bumbar dolması” [806]
 - 1.6.1.2.1.7. suktu “sucuk, karaciğer, et” [806]
 - 1.6.1.2.1.8. yağ “yağ, iç yağı” [895]
 - 1.6.1.2.1.9. yakrı “iç yağı” [905]
 - 1.6.1.2.1.10. yazok et “pastırma” [985]
 - 1.6.1.2.1.11. yörgemeç “işkembe ve bağırsağın incecik kıyılarak bağırsak içinde kızartılması veya pişirilmesi suretiyle yapılan yemek” [966]
 - 1.6.1.2.2. Süt Ürünleri
 - 1.6.1.2.2.1. igdük “peynir gibi süt ve yoğurttan yapılp yenen bir azık” [102]¹⁵
 - 1.6.1.2.2.2. kanaç “kaymak” [636] bkz. kayak, kaymak
 - 1.6.1.2.2.3. kayak “kaymak” [676] bkz. kanaç, kaymak
 - 1.6.1.2.2.4. kaymak “kaymak” [677] bkz. kanaç, kayak
 - 1.6.1.2.2.5. kez “süt ve un gibi şeylerin tencere dibinde yapışıp kalan parçaları” [756]
 - 1.6.1.2.2.6. qor “yoğurt mayası” [642]
 - 1.6.1.2.2.7. qurut “keş, yağı alınmış yoğurttan yapılmış peynir, lor” [649]
 - 1.6.1.2.2.8. sağ yağ “sade yağ” [803]
 - 1.6.1.2.2.9. suğut (2) “ekşi süttten yapılmış peynir” [806]
 - 1.6.1.2.2.10. süzme “keş, yağsız kuru peynir” [864]
 - 1.6.1.2.2.11. tar “yağ tortusu” [528]
 - 1.6.1.2.2.12. uğıtma “yaş peynir, taze peynir” [45]
 - 1.6.1.2.2.13. yuğrut “yoğurt” [905]
 - 1.6.1.2.3. Diğer Ürünler
 - 1.6.1.2.3.1. arı yağı “bal” [330]
 - 1.6.1.2.3.2. bal “bal, arı yağı” [330]
 - 1.6.1.2.3.3. mır “bal” [771]
 - 1.6.1.2.3.4. yumurtga “yumurta” [938]
- 1.6.1.3. Tarımsal Ürünler
 - 1.6.1.3.1. Genel Adlar ve Tohumluklar
 - 1.6.1.3.1.1. benek “tane, habbe” [350]
 - 1.6.1.3.1.2. ekin “hububat; ekin ekilen yer” [109]
 - 1.6.1.3.1.3. evin “tohum; buğday tanesi” [12]
 - 1.6.1.3.1.4. tana “tane, tohum” [515]
 - 1.6.1.3.1.5. uruğ “tane, tohum” [214]

¹⁴ Sözlükte madde başı olarak “çır” yazılmış olsa da DLT’de “çır” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 323-17.

¹⁵ Sözlükte madde başı olarak “igdük” yazılmış olsa da DLT’de “ikdük” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 105-8.

- 1.6.1.3.1.6. uruğluk "tohumluk, tohum için saklanmış" [219]
1.6.1.3.1.7. üren "tohum" [233]
1.6.1.3.2. Hububat
1.6.1.3.2.1. arpa "arpa" [198]
1.6.1.3.2.2. arpağan "arpaya benzer başağı bulunan, evini bulunmayan bir bitki" [200]
1.6.1.3.2.3. aşıklık "buğday, zahire" [261]
1.6.1.3.2.4. buğday "buğday, aşıklık, sümbül, başak" [312]
1.6.1.3.2.5. burçak "burçak" [357]
1.6.1.3.2.6. kavık "darı ve darıya benzer şeylerin kepeği" [583]¹⁶
1.6.1.3.2.7. konağ "çavdar" [637]
1.6.1.3.2.8. küç "susam, susam tohumu" [693]
1.6.1.3.2.9. küncit "susam, susam tohumu" [727]
1.6.1.3.2.10. suruş "kavrulmuş başak, firik" [855]
1.6.1.3.2.11. tarığ "buğday" [537-538]
1.6.1.3.2.12. tuturğan "pirinç, döğü" [460]
1.6.1.3.2.13. ügür "darı" [112]
1.6.1.3.2.14. üyür "darı" [275]
1.6.1.3.2.15. yarmış "yarma, bulgur" [969]¹⁷
1.6.1.3.2.16. yasımuk / yasmuk "mercimek" [975]
1.6.1.3.2.17. yügür "darı" [914]
1.6.1.3.2.18. yügürgün "darı gibi kırmızı taneleri bulunan bir bitki" [915]
1.6.1.3.3. Yemekler / Hububattan Yapılan Ürünler
1.6.1.3.3.1. avruzı "buğday ve arpa unu gibi şeyler karıştırılarak yapılan yemek" [15]¹⁸
1.6.1.3.3.2. buhsı "pişmiş buğday ile badem içi üzerine bal ve süt ile yapılmış bulamaç dökülerek meydana getirilen bir yemek" [320]
1.6.1.3.3.3. bulğama "yağsız ve tatsız bulamaç" [338]
1.6.1.3.3.4. bösgeç "çörek" [373]¹⁹
1.6.1.3.3.5. bösşgel "yufka, pide gibi ince ekmek" [381]²⁰
1.6.1.3.3.6. çörek "çörek" [429]
1.6.1.3.3.7. çukmın "kurabiye biçiminde yapılan ekmek" [408]
1.6.1.3.3.8. epek "çocuk dilinde ekmek" [8]²¹
1.6.1.3.3.9. epmek "ekmek" [12]
1.6.1.3.3.10. etmek "ekmek" [60] krş. ötmek
1.6.1.3.3.11. kağurmac "kavrulmuş buğday" [613] bkz. kavurmac
1.6.1.3.3.12. kağut "kavut, darıdan yapılan bir yemek" [610]
1.6.1.3.3.13. kağurğan "yağla yoğrulan bir ekmek hamuru" [613]
1.6.1.3.3.14. katma yuğa "yağda pişirilen ufalanmış ekmek" [602]
1.6.1.3.3.15. kavurmac "kavrulmuş buğday" [587] bkz. kağurmac
1.6.1.3.3.16. kıyma ügre "hamuru serçe dili gibi eğri kesilen bir çeşit erişte" [677]

¹⁶ Sözlükte madde başı olarak "kavık" yazılmış olsa da DLT'de "kavık" olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 221-4.

¹⁷ Sözlükte madde başı olarak "yarmış" yazılmış olsa da DLT'de "yarmaş" olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. III, s. 40-25.

¹⁸ Sözlükte madde başı olarak "avruzı" yazılmış olsa da DLT'de "awzuru" olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 145-4.

¹⁹ Sözlükte madde başı olarak "bösgeç" yazılmış olsa da DLT'de "büskeç" olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 452-12.

²⁰ Sözlükte madde başı olarak "bösşgel" yazılmış olsa da DLT'de "püşkel" olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 481-7.

²¹ Sözlükte madde başı olarak "epek" yazılmış olsa da DLT'de "ebek" olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 68-17.

- 1.6.1.3.3.17. kömeç “küle gömülerek pişirilen çörek” [722]
- 1.6.1.3.3.18. közmen “közde pişirilen ekmek, közleme” [761]
- 1.6.1.3.3.19. kıyım “yağlı ekmek” [677]
- 1.6.1.3.3.20. kürşek “darı özü suda veya sütte kaynatıldıktan sonra üzerine yağ dökülerek yenen bir yemek” [747]
- 1.6.1.3.3.21. liv (1) “bir çeşit yemek, tahıl” [763]
- 1.6.1.3.3.22. ötmek “ekmek” [60] krş. etmek
- 1.6.1.3.3.23. samduy “ılık yemek” [828]
- 1.6.1.3.3.24. sarmaçuk “bir çeşit şehriye” [853]
- 1.6.1.3.3.25. sımsımrak “bir çeşit yemek” [830]
- 1.6.1.3.3.26. sinçü “somunla yufka arası bir çeşit ekmek” [835]
- 1.6.1.3.3.27. suma “önce ısıtılıp sonra kurutulmuş öğütülen ve bulamaç, ekmek gibi şeyler yapılan buğday; aynı surette hazırlanıp şerbet hamurunda kullanılan arpa” [828]
- 1.6.1.3.3.28. to “bulamaç gibi pişirilen bir un” [433]
- 1.6.1.3.3.29. tokaç “çörek” [467]²²
- 1.6.1.3.3.30. töp “buğday su ile kaynatılır, arpa hamuru ile yoğrulmuş bir keçeye sarılır, sıcak bir yere bırakılır, eridikten sonra yenir” [434]²³
- 1.6.1.3.3.31. tutmaç “bir Türk yemeği” [457]
- 1.6.1.3.3.32. türmek “kadınbudu denilen yemek” [550]
- 1.6.1.3.3.33. un “un” [166]
- 1.6.1.3.3.34. usbarı “külde pişirilip yağ içine doğranan, üzerine şeker dökülen ekmek” [241]²⁴
- 1.6.1.3.3.35. uva / uwa “soğukluk olarak yenen bir çeşit şekerli pirinç yemeği” [6]
- 1.6.1.3.3.36. yamata “yağlı tavuk veya yağlı et kızartılacağı zaman yağın dışarı sızmaması için içine sarılan kadayıf hamuru gibi ince bir hamur” [935]
- 1.6.1.3.3.37. yarma yuğa “bir çeşit katmer” [969]
- 1.6.1.3.3.38. yuvka “yufka” [874]

1.6.1.3.4. Meyveler

- 1.6.1.3.4.1. alma “elma” [146] krş. almıla
- 1.6.1.3.4.2. almıla “elma” [146] krş. alma
- 1.6.1.3.4.3. aluç “şeftali; soğutulmuş nesne” [128]
- 1.6.1.3.4.4. amşuy “bir çeşit sarı erik” [164]
- 1.6.1.3.4.5. arubat “temirhindi, tamarinde” [200]
- 1.6.1.3.4.6. avya “ayva” [16] krş. ayva
- 1.6.1.3.4.7. ayva “ayva” [268] krş. ayva
- 1.6.1.3.4.8. barğan “mersin ağacının yemişi” [360] krş. bazgan
- 1.6.1.3.4.9. bazgan “mersin ağacının yemişi” [390] krş. bargan
- 1.6.1.3.4.10. büken “karpuz, Hint kavunu” [328]
- 1.6.1.3.4.11. büşinçek “üzüm salkımı” [383]
- 1.6.1.3.4.12. çıbıkan “innap meyvesi” [396]²⁵
- 1.6.1.3.4.13. çüşüm “dut, dut ağacı” [431]

²² Sözlükte madde başı olarak “tokaç” yazılmış olsa da DLT’de “tokaç” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 358-5.

²³ Sözlükte madde başı olarak “töp” yazılmış olsa da DLT’de “top” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 318-8.

²⁴ B. Atalay’a göre sözcüğün doğrusu “aşpöri” olmalıdır. Bkz. DLT, C. I, s. 141-20.

²⁵ Sözlükte madde başı olarak “çıbıkan” yazılmış olsa da DLT’de “çıpkan” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 448-19.

- 1.6.1.3.4.14. erük “şeftali, kayısı, erik gibi meyvelere verilen genel ad” [222]
- 1.6.1.3.4.15. kağun “kavun” [611]
- 1.6.1.3.4.16. karamuğ “yabani erik” [660]
- 1.6.1.3.4.17. limken “sarı erik” [764]
- 1.6.1.3.4.18. maşış üzüm “kara üzüm” [772]
- 1.6.1.3.4.19. sengeç “fındık büyüklüğünde tatlı bir elma çeşidi” [839]
- 1.6.1.3.4.20. tarğa / talğa “koruk, olgunlaşmamış üzüm” [539]
- 1.6.1.3.4.21. üjme “dut, dut ağacı” [27]
- 1.6.1.3.4.22. üzüm “üzüm” [288]
- 1.6.1.3.4.23. yavışğu “kızılık veya güren denilen dağ eriği” [881]²⁶
bkz. yumuşğa
- 1.6.1.3.4.24. yemiş “meyve, yemiş” [938]
- 1.6.1.3.4.25. yémşen “Kıpçak ülkesinde biten bir kır yemişi” [939]
- 1.6.1.3.4.26. yigde “iğde” [911]
- 1.6.1.3.4.27. yumuşğa “kızılık veya güren denilen dağ yemişi” [939]
bkz. yavışğu
- 1.6.1.3.5. Meyveden Yapılan Ürünler / Artıklar
- 1.6.1.3.5.1. banzı “bağ bozulduktan sonra asmaların üzerindeki üzüm kırıntıları, neferneme” [352]
- 1.6.1.3.5.2. bekmes / pekmes “pekmez” [327]
- 1.6.1.3.5.3. çobulmağ “elmanın yarısı, bir şakı; elma kakı” [397]
- 1.6.1.3.5.4. çöbik “meyve yenildikten sonra atılan şey” [396]²⁷ bkz. şöbik
- 1.6.1.3.5.5. kağ “erik, kayısı gibi meyvelerin kurusu” [608]
- 1.6.1.3.5.6. küli “yarmaksızın çekirdeğiyle kurutulan zerdali, kayısı, şeftali ve erik gibi meyveler” [716]
- 1.6.1.3.5.7. şöbik “meyve yenildikten sonra atılan şey” [866] bkz. çöbik
- 1.6.1.3.6. Sebzeler
- 1.6.1.3.6.1. basar “dağ sarımsağı” [374]
- 1.6.1.3.6.2. bustulu “kara pazı denen sebze” [372]²⁸
- 1.6.1.3.6.3. bütüğe “patlıcan” [304]
- 1.6.1.3.6.4. çağmur “şalgam; turp” [408] krş. çamğur
- 1.6.1.3.6.5. çamğur “şalgam; turp” [423] krş. çağmur
- 1.6.1.3.6.6. dünüşge / dünüşge “sülüklü pancar denilen sebze” [527]
- 1.6.1.3.6.7. geşür “havuç” [754]
- 1.6.1.3.6.8. kabağ “kabak” [582]
- 1.6.1.3.6.9. kövürgen “dağ soğanı, yabani soğan” [691]²⁹
- 1.6.1.3.6.10. kuçgundi “soğan” [591]
- 1.6.1.3.6.11. oşgun “soğan” [245]
- 1.6.1.3.6.12. sağnağu “kurumuş kabak” [814]
- 1.6.1.3.6.13. samursağ “sarımsak” [830] bkz. sarumsağ
- 1.6.1.3.6.14. sarumsağ “sarımsak” [853] bkz. samursağ
- 1.6.1.3.6.15. sarığ turma “havuç (sarı turp)” [549]

²⁶ Sözlükte madde başı olarak “yavışğu” yazılmış olsa da DLT’de “yafışğu” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. III, s. 48-13.

²⁷ Sözlükte madde başı olarak “çöbik” yazılmış olsa da DLT’de “şöpik” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 390-5.

²⁸ Sözlükte madde başı olarak “bustulu” yazılmış olsa da DLT’de “püstülü veya büsteli” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 451-2 / s. 493-2.

²⁹ Sözlükte madde başı olarak “kövürgen” yazılmış olsa da DLT’de “kewürken veya kümürken” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 525-24 / 522-23.

- 1.6.1.3.6.16. satun "sarımsak" [802]
- 1.6.1.3.6.17. soğun / soğon "soğan" [812]
- 1.6.1.3.6.18. tarmaz "şen hıyarı" [550]
- 1.6.1.3.6.19. turma "turp" [549]
- 1.6.1.3.6.20. uğlu "Kaşgarda yetişen beyaz ve tatlı bir havuç" [84]
- 1.6.1.3.6.21. yaş "sebze, yeşillik, zerzevat" [975]
- 1.6.1.4. Baharatlar
 - 1.6.1.4.1. ardun / artun "kimyon" [207]
 - 1.6.1.4.2. bibli "karabiber" [292] krş. bitmül
 - 1.6.1.4.3. bitmül "karabibere benzer bir bitki, darü fülful" [305]³⁰ krş. bibli
 - 1.6.1.4.4. kıcı "hardal" [590]
 - 1.6.1.4.5. kürküm "safran" [743]
 - 1.6.1.4.6. mırç / murç "karabiber" [771]
 - 1.6.1.4.7. sibüt "karabiber, kimyon gibi yemeğe katılan bir ot" [785]
 - 1.6.1.4.8. sunu "çörek otu" [834]
 - 1.6.1.4.9. tuz "tuz" [571]
 - 1.6.1.4.10. yém ot "karabiber, kimyon gibi tohum ve baharat" [934]
- 1.6.1.5. Kuru Yemişler
 - 1.6.1.5.1. bitrik "fıstık" [307]
 - 1.6.1.5.2. çaşşak "kurutulmuş şeftali ve üzüm" [412]
 - 1.6.1.5.3. çenıştürük "fındığa benzer bir ağaç meyvesi" [427]³¹
 - 1.6.1.5.4. kız "ceviz" [680]
 - 1.6.1.5.5. kıusık "fındık" [667]³²
 - 1.6.1.5.6. şekirtük "fıstık" [867]
 - 1.6.1.5.7. üskebec "tatlı, kuru üzüm" [247]³³
 - 1.6.1.5.8. yağak "ceviz" [900]
- 1.6.1.6. Tatlılar
 - 1.6.1.6.1. buldunu "içerisine yaş ya da kuru üzüm konan hoşmerim" [335]
 - 1.6.1.6.2. süçig (1) "tatlı" [796]
 - 1.6.1.6.3. tatıglıg "tatlı" [454]
 - 1.6.1.6.4. yandağ "şeker, havadan çiğ gibi yağın kudret helvası" [947]
- 1.6.1.7. Yenilebilir Bitkiler
 - 1.6.1.7.1. İnsanların Yediği Bitkiler
 - 1.6.1.7.1.1. apabaşı "dağlarda yetişip dağlıların yediği hıyar gibi dikenli bir ot; yer mürveri" [5]³⁴
 - 1.6.1.7.1.2. inliç "kebapla yenir, sarımsağa benzer bir dağ otu" [185]
 - 1.6.1.7.1.3. uylan "yenilebilir kokulu bir bitkinin kökü" [154]
 - 1.6.1.7.1.4. ügrügen "taneleri olan bir bitki, bunu Karluk Türkmenleri yerler" [115]³⁵
 - 1.6.1.7.1.5. şamuşa "bir çeşit yenilen ot, poy otu" [868]
 - 1.6.1.7.1.6. şunla "Argu diyarında biten ve kökü yenen bir ot" [868]
 - 1.6.1.7.1.7. yakrıkan "fındık büyüklüğünde kırmızı meyvesi olan bir bitki" [907]
 - 1.6.1.7.2. Hayvanların Yediği Bitkiler / Yemler

³⁰ Sözlükte madde başı olarak "bitmül" yazılmış olsa DLT'de "batmul" olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 481-6.

³¹ Sözlükte madde başı olarak "çenıştürük" yazılmış olsa da DLT'de "çiniştürük" olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 530-3.

³² Sözlükte madde başı olarak "kıusık" yazılmış olsa da DLT'de "kışık" olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 382-28

³³ Bu kelime B. Atalay'a göre "üşkeneç" veya "üşketec" olmalıdır. Bkz. DLT, C. I, s. 159-14.

³⁴ Sözlükte "apa" madde başının içeriğinde "apa başı" yazılmış olsa da DLT'de "ababaşı" olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 86-19.

³⁵ Sözlükte madde başı olarak "ügrügen" yazılmış olsa da DLT'de "egürgen" olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 158-4.

- 1.6.1.7.2.1. adırık "ayrık, ayrık otu" [65] krş. ayrık
 - 1.6.1.7.2.2. aşbar "samanla kepek karıştırılarak ıslatılır, ata yem olarak verilir. [257]
 - 1.6.1.7.2.3. avujğun "deri sepilenen palamut ağacı meyvesi" [6]³⁶
 - 1.6.1.7.2.4. ayrık "ayrık otu" [276] krş. adırık
 - 1.6.1.7.2.5. çavju "dalı, budağı, meyvesi kırmızı ve acı meyveli bir ağaç [395]³⁷
 - 1.6.1.7.2.6. çavlı "ateş yakılan meyve kabukları" [397]³⁸
 - 1.6.1.7.2.7. çeşlik "sarmaşık otu" [426]
 - 1.6.1.7.2.8. çım "çim, ayrık otu" [421]³⁹
 - 1.6.1.7.2.9. çikin "üzüm bağlarında biten hayvanların yediği başaklı bir ot" [415]
 - 1.6.1.7.2.10. çimgen "çimenlik, ayrıkotu" [423]⁴⁰
 - 1.6.1.7.2.11. çüşek "ot, çayır" [431]
 - 1.6.1.7.2.12. dawa "ılgın ağacı meyvesi" [436]⁴¹
 - 1.6.1.7.2.13. deşel "saman kesmiği" [520]
 - 1.6.1.7.2.14. kaçak "kandıra otu" [671]
 - 1.6.1.7.2.15. kekre "develerin yediği acı bir ot" [712]
 - 1.6.1.7.2.16. kelep "Türk yaylalarında biten bir ot" [716]
 - 1.6.1.7.2.17. kışğun "hayvanların yediği taze kamış" [672]⁴²
 - 1.6.1.7.2.18. korusu "demirdikeni denilen bitkinin putrak / pıtrak adlı meyvesi" [645]
 - 1.6.1.7.2.19. küvük "saman" [689]
 - 1.6.1.7.2.20. meş "kuş yemi" [766]
 - 1.6.1.7.2.21. orut "bir yıl önceden artan ot" [202]⁴³
 - 1.6.1.7.2.22. ot "hayvan yemlerinin hepsine verilen ad" [34]
 - 1.6.1.7.2.23. öleş "çimen" [147]
 - 1.6.1.7.2.24. saman "saman" [829]
 - 1.6.1.7.2.25. sarğan "çorak yerlerde biten bir ot" [849]
 - 1.6.1.7.2.26. sarkaç "yaban hindibasına benzer bir ot" [848]
 - 1.6.1.7.2.27. yapuşgak "tüylü, dikenli bir ot" [881]
 - 1.6.1.7.2.28. yorınçga "yonca" [971]
 - 1.6.1.7.3. Hem İnsanların Hem Hayvanların Yediği Bitkiler
 - 1.6.1.7.3.1. aluçın "yenilen, boğumlu bir ot" [130]
 - 1.6.1.7.3.2. boy "yenilen bir ot" [384]
 - 1.6.1.7.3.3. mandar "ağaçlara sarılan bir bitki, sarmaşık" [767]
 - 1.6.1.7.3.4. tavılguç "tabarhun; innap dedikleri meyve; kızıl ağaç; bakaç ağacı; tarhun denen sebze; kızıl sebze" [441]⁴⁴
 - 1.6.1.7.3.5. tavılku "tabarhun; innap dedikleri meyve; kızıl ağaç; bakaç ağacı; tarhun denen sebze; kızıl sebze" [440]⁴⁵
 - 1.6.1.7.3.6. yava "kolğan dikenli" [872]
- 1.6.1.8. Şifa Amacıyla Hazırlanan / Karıştırılan Bitkiler

³⁶ Sözlükte madde başı olarak "avujğun" yazılmış olsa da DLT'de "awujğun" olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 157-2.

³⁷ Sözlükte madde başı olarak "çavju" yazılmış olsa da DLT'de "çawju" olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 422-23.

³⁸ Sözlükte madde başı olarak "çavlı" yazılmış olsa da DLT'de "çawlı" olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. III, s. 442-6.

³⁹ Sözlükte madde başı olarak "çım" yazılmış olsa da DLT'de "çim" olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 338-12.

⁴⁰ Sözlükte madde başı olarak "çimgen" yazılmış olsa da DLT'de "çümgen" olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 443-12.

⁴¹ Sözlükte madde başı olarak "dawa" yazılmış olsa da DLT'de "dava" olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. III, s. 237-16.

⁴² Sözlükte madde başı olarak "kışğun" yazılmış olsa da DLT'de "kuşğun" olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 440-6.

⁴³ Sözlükte madde başı olarak "orut" yazılmış olsa da DLT'de "arut" olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 50-8.

⁴⁴ Sözlükte madde başı olarak "tavılguç" yazılmış olsa da DLT'de "tavılguç" olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 488-17.

⁴⁵ Sözlükte madde başı olarak "tavılku" yazılmış olsa da DLT'de "tavılku" olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 489-14.

- 1.6.1.8.1. avılku "kırmızı meyveleri olan ve meyvesinin suyu tutmaca katılan, göz ağrısına ilaç yapılan ve elbise boyanan bir ağaç" [11]⁴⁶
 - 1.6.1.8.2. aņduz "andız, bu ötüin kökü çıkarılarak atın karnı ağrıdığı zaman tedavi edilir" [178]
 - 1.6.1.8.3. buda "meyan kökü" [299]
 - 1.6.1.8.4. çahşu "filiz herç (lycium) denilen bir ot ve onun sıkması olup göz hastalıklarına ilaç yapılır" [412]
 - 1.6.1.8.5. ebem kömeci "ebegümece bitkisi" [5]
 - 1.6.1.8.6. ģasnı "çocukları semirtmek için bir kese içine konularak ağızlarına verilen bir deva" [668]
 - 1.6.1.8.7. işğun "şerbeti çiçek hastalığına iyi gelen çiçeği kırmızı ot" [259]
 - 1.6.1.8.8. ildruk "safra ve balgamı söktüren üzerlik otu ve tohumu" [131]
 - 1.6.1.8.9. keküş "şişlik için sürülen bir ilaç, aksırgan otu" [714]
 - 1.6.1.8.10. ordutal "hamam otu" [211]
 - 1.6.1.8.11. şav "çöğene benzer ot" [866]
 - 1.6.1.8.12. şuglu "tilki üzümü" [867]
 - 1.6.1.8.13. toy (1) "ilaç yapılan bir ot" [567]
 - 1.6.1.8.14. yarpuz "güzel kokulu bir ot, kır nanesi" [957]
 - 1.6.1.8.15. yavşan "yavşan otu" [880]
 - 1.6.1.8.16. yitim "keten tohumu" [891]
 - 1.6.1.8.17. yüzerlik "üzerlik otu" [988]
- 1.6.2. Zararlı Ürünler
 - 1.6.2.1. ağı "ağı, zehir" [78]
 - 1.6.2.2. bujın "çöpleme denilen zehirli bir ot" [296]
 - 1.6.2.3. ot "ağı, zehir" [34]
- 1.7. Toplu Verilen Yemekler
 - 1.7.1. boşuğ aş "izin yemeği" [379]
 - 1.7.2. konuqluk aş "ziyafet" [638]
 - 1.7.3. küden "düğün yemeği" [704]
 - 1.7.4. tuzgu "yoldan geçen hısıım veya tanıdıklara armağan olarak çıkarılan yemek, ziyafet" [573]
 - 1.7.5. yoğ / yoğ aş / yoğ basan "ölü gömüldükten sonra üç yahut yedi güne kadar verilen yemek" [895]

2. İçmekle İlgili Kelimeler

2.1. Eylemler

2.1.1. İçmekten Önceki Hissiyat Bildiren Eylemler

- 2.1.1.1. içse- "içmek istemek" [31]
- 2.1.1.2. us- "susamak, su içmek istemek" [241]
- 2.1.1.3. usıt- "susatmak, susandırmak" [243]
- 2.1.1.4. usuk- "susamak" [245]
- 2.1.1.5. suvsa- "susamak" [793]
- 2.1.1.6. suvsat- "susatmak" [793]

2.1.2. İçmekle İlgili Eylemler

2.1.2.1. İçki İçmekle İlgili Eylemler

- 2.1.2.1.1. bor iç- "içki içmek, içkiye müptela olmak" [354]

⁴⁶ Sözlükte madde başı olarak "avılku" yazılmış olsa da DLT'de "awılku" olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 489-16.

- 2.1.2.1.2. çağırıl- “şıra yapmak; şıra içmek” [411]
2.1.2.1.3. çağırıl- “şıra veya şarap sahibi olmak” [411]
2.1.2.1.4. idişçi kıl- “saki yapmak” [73]
2.1.2.1.5. idişçi tut- “içkici başı tutmak, içkici başı tarafından hazırlanmak” [73]
2.1.2.2. İçki Dışındaki İçeceklerle İlgili Eylemler
2.1.2.2.1. iç- “içmek” [19]
2.1.2.2.2. içil- “içilmek” [26]
2.1.2.2.3. içiş- “içişmek, içmekte yardım ve yarış etmek” [31]
2.1.2.2.4. içrüş- “içrişmek, içmekte yardım ve yarış etmek” [30]
2.1.2.2.5. içtür- “içtirmek” [21]
2.1.2.2.6. içür- “içirmek” [30]
2.1.2.2.7. kımızlan- “kıımız sahibi olmak” [629]
2.1.2.2.8. münle- “çorba içmek” [769]
2.1.2.2.9. op- “yutmak, yutkunmak, yudumlamak, azar azar içmek, hüpürdeterek içmek” [4] krş. öp-
2.1.2.2.10. öp- “içmek” [5] krş. op-
2.1.2.2.11. öprül- “içilmek” [15]
2.1.2.2.12. öprüş- “içişmek, hüpürdetişmek, içmekte yardım ve yarış etmek” [15]
2.1.2.2.13. öpül- “içilmek” [10]
2.1.2.2.14. öpün- “içer gibi görünmek” [13]
2.1.2.2.15. öpür- “içirmek” [14]
2.1.2.2.16. öpürt- “içirtmek” [14]
2.1.2.2.17. sağur- “su içmek” [815]
2.1.2.2.18. sağurul- “su içilmek” [816]
2.1.2.2.19. sirkele- “bir şeye sirke katmak” [851]
2.1.2.2.20. suvla- “sulamak, su içirmek” [789]
2.1.2.2.21. tügün- “dügümlenmek, suyun boğazda düğümlenmesi” [481]
2.1.2.2.22. tügül- “suyun boğazda kalması” [481]
2.1.3. İçki İctikten Sonra Durum Bildiren Eylemler
2.1.3.1. ağıl- “ayılmak, kendine gelmek” [56]
2.1.3.2. açın- “ayılmak, kendine gelmek” [61]
2.1.3.3. ağsumla- “sarhoş olarak kavga etmek” [95]
2.1.4. İctikten Sonraki Hissiyat Bildiren Eylemler
2.1.4.1. kıan- “kanmak, suya doymak” [632]
2.1.4.2. kıantur- “suya kandırmak, suya doyurmak” [636]
2.1.5. Çocuğun Annesini Emmesiyle İlgili Eylemler
2.1.5.1. em- “emmek” [155]
2.1.5.2. emse- “emmek istemek” [164]
2.1.5.3. emüz- “emzirmek” [165]
2.2. Özneler
2.2.1. Meslekler
2.2.1.1. idişçi “içkici, şarapçı” [73]
2.2.1.2. suvçı “su satan” [785]
2.2.1.3. timçi “şarap satan, meyhaneci” [503]
2.2.1.4. tuzçı “tuz satan / tuz yapan” [573]
2.2.2. Fail
2.2.2.1. ağsum “sarhoşlukta kavga eden” [95] krş. axsun
2.2.2.2. ağsun “sarhoşlukta kavga eden” [95] krş. axsum
2.2.2.3. borçı “içki içen, içkiye düşkün” [357]

- 2.2.2.4. esrük “sarhoş” [250]
- 2.2.2.5. içürgen “çok içiren” [30]
- 2.2.2.6. öpürgen “daima çok içiren” [14]
- 2.3. Sıfatlar
 - 2.3.1. Durum Bildiren Sıfatlar
 - 2.3.1.1. açığ “ayık (sarhoş karşıtı)” [46]
 - 2.3.2. Sahiplik Bildiren Sıfatlar
 - 2.3.2.1. ağıjlığ “ağzı, ilk sütü bulunan” [80]
 - 2.3.2.2. çağırlığ “şaraplı; şarabı olan” [411]
 - 2.3.2.3. içişliğ “kadehli” [73]
 - 2.3.3. Duyu Organlarıyla İlgili Olanlar
 - 2.3.3.1. çıvşaağun “ekşi” [399]
 - 2.3.3.2. çıvşaağ “ekşi, ekşimiş” [399]⁴⁷
- 2.4. Yer
 - 2.4.1. borluğ “üzüm bağı; meyve bahçesi” [365]
 - 2.4.2. kebit / kepit “içki içilen yer, meyhane” [688]
- 2.5. Ölçüler
 - 2.5.1. bart “şarap ve şaraba benzer akıcı nesnelere ölçüsü” [358]
 - 2.5.2. öpüm “yudum” [12]
 - 2.5.3. sağım “sağış, sağım” [811]
 - 2.5.4. tembin / tenpin “sıvı ölçü birimi” [503]
- 2.6. Ürünler
 - 2.6.1. Hayvansal Ürünler
 - 2.6.1.1. Süt ve Süt Ürünleri
 - 2.6.1.1.1. ağığ / ağuz “ağız, inek ve koyun doğurduktan sonra ilk gelen süt” [98]
 - 2.6.1.1.2. ayran “ayran” [276]
 - 2.6.1.1.3. eçkü sütü “keçi sütü” [24]
 - 2.6.1.1.4. kıımız “kısırak sütünden yapılan geleneksel içecek” [629]
 - 2.6.1.1.5. suvsuş “üzerine su katılmış ayran” [792]
 - 2.6.1.1.6. süt “süt” [798]
 - 2.6.2. Tarımsal Ürünler
 - 2.6.2.1. mandu “bir çeşit Türk sirkesi” [767]
 - 2.6.2.2. sirke “sirke” [850]
 - 2.6.3. Çorbalar
 - 2.6.3.1. Çorba Anlamındaki Kelimeler
 - 2.6.3.1.1. bün “çorba” krş. mün [347]
 - 2.6.3.1.2. mün “çorba” krş. bün [766]
 - 2.6.3.2. Çorba Çeşitleri
 - 2.6.3.2.1. çöb “tutmaç parçası” [394]
 - 2.6.3.2.2. létu “kar, buz gibi şeylerle soğutulup içerisine baharat konarak soğukluk yerine yenen bir çeşit şehriye çorbası” [763]
 - 2.6.3.2.3. ügre “tutmaca benzer şehriye çorbası” [112]
 - 2.6.4. İçecekler
 - 2.6.4.1. Genel Anlamlı İçecekler
 - 2.6.4.1.1. içim “içecek” [27]
 - 2.6.4.2. Su Anlamındaki Kelimeler

⁴⁷ Sözlükte madde başı olarak “çıvşaağ” yazılmış olsa da DLT’de “çifşaağ” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. III, s. 385-17.

- 2.6.4.2.1. suv “su” [783]⁴⁸
- 2.6.5. İçkiler
- 2.6.5.1. İçki Anlamına Gelen Kelimeler
- 2.6.5.1.1. bor “şarap, içki” [354]
- 2.6.5.1.2. çağır “şarap, sıra” [409]
- 2.6.5.1.3. çöb “şarabın tortusu” [394]
- 2.6.5.1.4. içgü “içki” [24]
- 2.6.5.1.5. içiglig “içki, içecek, meşrubat” [25]
- 2.6.5.1.6. sorma “bira, şarap” [852]
- 2.6.5.1.7. süçig (2) “şarap” [796]
- 2.6.5.2. İçki Çeşitleri
- 2.6.5.2.1. ağartgu “şerbet gibi buğdaydan yapılan içki, bir çeşit buğday birası” [252]
- 2.6.5.2.2. begni “buğday, darı, arpa gibi şeylerden yapılan içki; boza” [328]
- 2.6.5.2.3. buşsum “boza, darıdan yapılan bir içki” [320]
- 2.6.5.2.4. uğut “kendinden içki yapılan bir çeşit hamur; maya” [80]
- 2.6.5.3. İçki Töreni
- 2.6.5.3.1. kestem “geceleyin davetsiz gelen adamlara verilen içki ziyafeti [749]
- 2.6.5.3.2. şanbuy / şabnuv “başka bir davetten sonra geceleyin gidilen içki ziyafeti” [868]
- 2.6.6. Şerbetler
- 2.6.6.1. oñağ “kayısı, erik gibi meyvelerin sıkılmış suyu, bundan şerbet yapılır” [83]⁴⁹

3. Mutfakla İlgili Kelimeler

3.1. Eylemler

- 3.1.1. Yemek Yapmaya Hazırlık Eylemleri
- 3.1.1.1. bıç- / biç- “kesmek, biçmek” [292]
- 3.1.1.2. bıçıl- / biçil- “kesilmek, biçilmek” [295]
- 3.1.1.3. bıçın- “kendi için doğramak, kendini doğrar gibi göstermek” [296]
- 3.1.1.4. bıçış- “biçmekte ve kesmekte yardım ve yarış etmek” [296]
- 3.1.1.5. bıçtur- “biçtirmek, kestirmek” [293]
- 3.1.1.6. bile- “bıçak, vb. şeyleri bilemek” [332]
- 3.1.1.7. bilet- “bıçak, vb. şeyleri keskinleştirmek, biletmek” [334]
- 3.1.1.8. élge- “elemek” [143]
- 3.1.1.9. élgel- “elenmek” [143]
- 3.1.1.10. élgen- “kendisi için elenmek” [143]
- 3.1.1.11. élgeş- “elemekte yardım ve yarış etmek” [143]
- 3.1.1.12. élget- “eletmek” [143]
- 3.1.1.13. kemdi- “bıçakla kemik sıyırmak” [722]
- 3.1.1.14. kes- “kesmek” [748]
- 3.1.1.15. kesil- “kesilmek” [750]
- 3.1.1.16. kesin- “kesilmek” [751]
- 3.1.1.17. kesiş- “kesmekte yardım ve yarış etmek” [752]
- 3.1.1.18. keslin- “kesilmek” [750]
- 3.1.1.19. kesliş- “kesilip ayrılmak” [750]

⁴⁸ Sözlükte madde başı olarak “suv” yazılmış olsa da DLT’de “suw” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. III, s. 129-6.

⁴⁹ Sözlükte madde başı olarak “oñağ” yazılmış olsa da DLT’de “uñağ” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 122-16.

- 3.1.1.20. osul- “eti kemiğinden sıyırmak” [247]
- 3.1.2. Yemeği Hazırlama Eylemleri
- 3.1.2.1. bağrılan- “yoğurdun katılaşması, tutması” [320]
- 3.1.2.2. bış- (p-) / bış- (p-) “pişmek, olgunlaşmak” [376]
- 3.1.2.3. bışrıl- (p-) “pişirilmek” [384]
- 3.1.2.4. bışrun- (p-) “pişmek, pişkin hale gelmek; olgunlaşmak” [384]
- 3.1.2.5. bışrunul- (p-) “pişirilmek” [384]
- 3.1.2.6. bışığıla- “pişirmek” [380]
- 3.1.2.7. bışur- (p-) “pişirmek” [383]
- 3.1.2.8. bula- “pişirmek” [333]
- 3.1.2.9. bulat- “tencere buğusunda pişirtmek” [334]
- 3.1.2.10. burut- “buğulandırmak” [359]
- 3.1.2.11. çavla- “börtmek, iyi pişirmek” [397]⁵⁰
- 3.1.2.12. çavlan- “börtmek; yarı piş-” [397]⁵¹
- 3.1.2.13. isit- “ısıtmak” [243]
- 3.1.2.14. kağrul- “kavrulmak” [612]
- 3.1.2.15. kağruş- “kavruşmak” [612]
- 3.1.2.16. kağur- “kavurmak” [612]
- 3.1.2.17. kağla- “et veya meyveyi kurutmak” [610]
- 3.1.2.18. kağlan- “et veya meyvenin kurutulması” [611]
- 3.1.2.19. kağlat- “et veya meyveyi kurutturmak” [610]
- 3.1.2.20. kamıçla- “kepçelemek, kepçeyi daldırmak” [626]
- 3.1.2.21. kaşuğla- “kaşıklamak” [672]
- 3.1.2.22. kat- “karıştırmak” [594]
- 3.1.2.23. katış- “katmakta yardım ve yarış etmek” [607]
- 3.1.2.24. kavır- “kavurmak” [585]
- 3.1.2.25. kavırıl- / kavrul- “kavrulmak” [586]
- 3.1.2.26. kavruş- “kavurmakta yardım etmek” [586]
- 3.1.2.27. kayaklan- “kaymaklanmak” [677]
- 3.1.2.28. keğir- “hayvanın derisinin yüzölere pastırma yapmak için etin kurutulması” [705]
- 3.1.2.29. keğril- “et soyulup kurutulmak, pastırma yapılmak” [706]
- 3.1.2.30. keğriş- “et soyup kurutmakta yardım etmek” [706]
- 3.1.2.31. keñirsi- “dibi yanmak, yemeğın dibi yanarak koku yükselmesi” [734]
- 3.1.2.32. kezlen- “dibi tutmak, tencerenin dibinin yanması” [761]
- 3.1.2.33. konağla- “darı yapmak” [638]
- 3.1.2.34. korlan- “mayalanmak; ekşimek; katılaşmak, koyulaşmak” [659]
- 3.1.2.35. ol- / bol- “olmak, pişmek” [125]
- 3.1.2.36. söğül- “kızartmak, yakmak, kavurmak” [821]
- 3.1.2.37. söglün- “kızartılmak” [821]
- 3.1.2.38. tuza- “tuzlamak” [573]
- 3.1.2.39. tuzla- “tuzlamak” [576]
- 3.1.2.40. tuzlan- “tuzlanmak” [576]
- 3.1.2.41. tuzlat- “tuzlatmak” [576]
- 3.1.2.42. uğış- “yoğurdun pıhtılaşması, katılaşarak tutması” [73]
- 3.1.2.43. yuğrul- “yoğrulmak” [906]
- 3.1.2.44. yuğruş- “yoğurmakta yardım etmek” [906]

⁵⁰ Sözlükte madde başı olarak “çavla-” yazılmış olsa da DLT’de “çuwla-” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. III, s. 296-6.

⁵¹ Sözlükte madde başı olarak “çavlan-” yazılmış olsa da DLT’de “çağlan-” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. II, s. 245-15.

- 3.1.2.45. yuğur- “yoğurmak” [906]
3.1.2.46. yuğurt- “yoğurtmak” [906]
- 3.1.3. Yemeğin Tadına Bakma Eylemleri
- 3.1.3.1. süçi- “tatlılanmak” [795]
3.1.3.2. süçin- “tadını bulmak” [798]
3.1.3.3. süçir- “tathlaşmak, tatlanmak” [798]
3.1.3.4. süçiş- “tatlılanmak” [798]
3.1.3.5. süçit- “tatlılandırma” [795]
3.1.3.6. tat- “tatmak, tadına bakma” [449]
3.1.3.7. tatğan- “tatlı bulma, tat alma” [454]
3.1.3.8. tati- “tatma, tat verme” [452]
3.1.3.9. tatiğ bol- “tadı olma” [452]
3.1.3.10. tatiğ bul- “tat alma, tadına varma” [452]
3.1.3.11. tatık- “tathlaşma” [453]
3.1.3.12. tatıl- “tadılma, tadına bakılma” [456]
3.1.3.13. tatın- “tadar görünme” [458]
3.1.3.14. tatıt- “tatlandırma” [452]
3.1.3.15. taturuş- “birbirine tattırma” [460]
3.1.3.16. tatur- “tattırma” [459]
3.1.3.17. yağsı- “yağ tadını alma” [908]
- 3.1.4. Kaynama Eylemleri
- 3.1.4.1. çıvıla- / çıvıla- “çıvıl çıvıl ses verme; sıra kaynarken ses verme” [397]
3.1.4.2. çıvşa- “kaynamak ve köpüklenme; karnı yanma ve ekşime” [399]⁵²
3.1.4.3. çıvşat- “ekşime” [399]⁵³
3.1.4.4. çoqra- “kaynamak” [410]
3.1.4.5. çoqrat- “kaynatma” [411]
3.1.4.6. kayın- “kaynamak” [678]
3.1.4.7. kayıntur- “kaynatma” [678]
3.1.4.8. kayna- “kaynamak” [678]
3.1.4.9. kaynatmaq “kaynatma” [678]
3.1.4.10. köp- “kaynamak” [687]
3.1.4.11. köpür- “köpürme” [691]
3.1.4.12. köpürt- “köpürtme” [691]
- 3.1.5. Sahiplik Bildiren Eylemler
- 3.1.5.1. eşiclen- “tencere sahibi olma” [257]
3.1.5.2. kaşuqlan- “kaşık sahibi olma” [672]
3.1.5.3. oçaqlan- / ocaqlan- “ocaklanma” [24]
- 3.2. İsimler
- 3.2.1. Mastarlar
- 3.2.1.1. bıçma “bıçme, kesme” [295]
- 3.2.2. Fiilden İsimleşmiş Olanlar
- 3.2.2.1. bıçuk “kesik, parçalanmış, her şeyin yarısı, buçuk” [294]
3.2.2.2. tatiğ “tat, lezzet, zevk” [452]
3.2.2.3. köpük “kaynayan tencerenin köpüğü” [689]
- 3.2.3. Yansıma Kelimeler
- 3.2.3.1. cıf / cıv “hurma ve üzüm gibi şeylerin sırasının çömlük veya benzerlerinde kaynamasından çıkan ses” [393]

⁵² Sözlükte madde başı olarak “cıvşa-” yazılmış olsa da DLT’de “cıvşa-” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. III, s. 286-17.

⁵³ Sözlükte madde başı olarak “cıvşat-” yazılmış olsa da DLT’de “cıvşat-” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. II, s. 336-28.

- 3.2.3.2. çur çur “hayvan sağılırken sütün kaptı çıkardığı ses” [428]
- 3.3. Özneler
- 3.3.1. Meslekler
- 3.3.1.1. ayakçı “kâseci, çanakçı” [271]
- 3.3.1.2. borluççı “bahçıvan” [366]
- 3.3.1.3. küzeçlik (1) “çömlekçilik” [758]
- 3.4. Sıfatlar
- 3.4.1. ayaklıg “kâseli” [271]
- 3.4.2. bışığı (p-) “pişmiş, olgun” [378]
- 3.4.3. bıçgu “biçilecek olan, olgunlaşmış olan” [294]
- 3.4.4. çig “pişmemiş” [413]
- 3.4.5. çoñ “iri doğranmış” [424]⁵⁴
- 3.4.6. kaşuqluğ (er) “kendisinde kırmızı tulumu olan (erkek)” [667]
- 3.4.7. kaşuqluğ “kaşıklı” [672]
- 3.4.8. kedrim (et) “derisi yüzülmüş / kurutulmuş (et)” [705]
- 3.4.9. kemdük “eti sıyrılmış” [722]
- 3.4.10. kesme (aş) “kesilmiş, doğranmış (aş)” [751]
- 3.4.11. kesmelig (aş) “kesilecek et” [751]
- 3.4.12. küvij “tadı bozuk olan, tadı kaçmış” [688]⁵⁵
- 3.4.13. küzeçlik (2) “testi yapmak için ayrılmış” [758]
- 3.4.14. ocaqlıg / ocaqlıg “ocaklı” [24]
- 3.4.15. söllüg “çiğ, pişmemiş” [827]
- 3.4.16. şor “tuzlu” [868]
- 3.4.17. tuzluğ “tuzlu” [575]
- 3.4.18. yağlıg “yağlı” [901]
- 3.4.19. yılınçga “tadı, tuzu, yağı olmayan (yemek)” [931]
- 3.4.20. yavğan “yavan (aş)” [874]
- 3.4.21. yig “çiğ, pişmemiş” [910]
- 3.5. Yer
- 3.5.1. Yemek Pişirilen Yerler
- 3.5.1.1. aşılk “aşevi, mutfak” [261]
- 3.5.1.2. ocağ / ocağ “ocak” [22]
- 3.5.1.3. ocaqlıg / ocaqlıg “ocaklık” [24]
- 3.5.2. Ekmek Pişirilen Yerler
- 3.5.2.1. evren “demirci ocağı biçiminde yapılan ekmek fırını” [13]⁵⁶
- 3.5.3. Bahçe / Bostan
- 3.5.3.1. borduz “bahçe, bostan” [359]⁵⁷
- 3.5.4. Diğer Yerler
- 3.5.4.1. buzluğ “buzluk, içerisine buz konularak yaz için saklanan yer” [391]
- 3.6. Mutfakta ve Yeme İçmede Kullanılan Araç, Gereç veya Aletler
- 3.6.1. Yemek Hazırlamakta ve Mutfakta Kullanılan Araçlar
- 3.6.1.1. bıcağ “bıçak” krş. bıçek [293]
- 3.6.1.2. bıçgu “bıçkı, bıçak, kesilecek, biçilecek” [294]
- 3.6.1.3. bıçek “bıçak” krş. bıcağ [295]
- 3.6.1.4. bilegü “bileği” [341]

⁵⁴ Sözlükte madde başı olarak “çoñ” yazılmış olsa da DLT’de “çuñ” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. III, s. 357-3.

⁵⁵ Sözlükte madde başı olarak “küvij” yazılmış olsa da DLT’de “küwij” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 366-10.

⁵⁶ Sözlükte madde başı olarak “evren” yazılmış olsa da DLT’de “awran” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 109-3.

⁵⁷ Sözlükte madde başı olarak “borduz” yazılmış olsa da DLT’de “burduz” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 457-20.

- 3.6.1.5. bürgüç “tahtadan yapılmış kılıç gibi uzunca, enli bir ağaç parçasıdır; fırındaki ekmeği çevirmek için kullanılır” [362]⁵⁸
- 3.6.1.6. çanak (1) “çanak” [425]
- 3.6.1.7. çanak (2) “tuzluk” [425]
- 3.6.1.8. çançu “şehriye hamuru açılan oklava” [425]
- 3.6.1.9. çeşkel “çanak, çömlek; çanak çömlek parçaları” [431]
- 3.6.1.10. çovlu “tutmaç süzgeci” [397]
- 3.6.1.11. çömçe “kepçe” [422]
- 3.6.1.12. elgek “elek” [143]
- 3.6.1.13. eşiş “tencere” [257]⁵⁹
- 3.6.1.14. kab “kap” [578]
- 3.6.1.15. kamıç “kepçe” [626]
- 3.6.1.16. kaşuk “kaşık” [671]
- 3.6.1.17. kaşukluk “kaşıklık” [672]
- 3.6.1.18. kazgan “kazan” [682]
- 3.6.1.19. kendük “küp gibi topraktan yapılan büyükçe bir kap” [729]
- 3.6.1.20. kıyraq “et ve hamur kesilen satıra benzer büyük bıçak” [639]
- 3.6.1.21. köçürme oçuk “bir yerden öbür yere taşınabilen ocak” [699]
- 3.6.1.22. küp “küp, tabak” [687]
- 3.6.1.23. liv (2) “tepsi, sofrası” [763]
- 3.6.1.24. saç / sac “tava” [794]
- 3.6.1.25. salcı biçek “aşçı bıçağı” [825]
- 3.6.1.26. savdıç “meyve toplanan sepet, sele” [785]⁶⁰
- 3.6.1.27. sış “şiş” [856] bkz. şış
- 3.6.1.28. süzgü “süzgeç” [862]
- 3.6.1.29. şış “şiş, tutmaç yedikleri şış” [868] bkz. sış
- 3.6.1.30. térgi “sofra, yer sofrası” [544]
- 3.6.1.31. tevsi “tepsi, sofrası” [445]⁶¹
- 3.6.1.32. tuzluk “tuzluk” [575]
- 3.6.1.33. yasğaç “hamur tahtası” [975]
- 3.6.1.34. yoğrı “çanak” [905]
- 3.6.1.35. yuğurğuş “şehriye vb. şeylerin açılmasında kullanılan oklava” [907]
- 3.6.2. İçmeye Yardımcı Araçlar
- 3.6.2.1. ağıt “şarap tıpası; şarap hunisi” [176]
- 3.6.2.2. ayak “kap, kacak, kâse, kadeh” [270]
- 3.6.2.3. bart (2) “su içilen bardak” [358]
- 3.6.2.4. buğaç “su kabı, topraktan yapılan çömlek ve benzeri şeyler” [312]
- 3.6.2.5. butık “küçük testi, boduç, kırba” [301]
- 3.6.2.6. çan “çanak; bardak; şarap kupası” [424]
- 3.6.2.7. çanaç “deri şişe” [425]
- 3.6.2.8. dölük “ağzı kırık saksı, ağzı kırık testi” [498]⁶²
- 3.6.2.9. idiş / idiş “kadeh, tas, bardak, içki; kap, tencere, eşya” [72]
- 3.6.2.10. kaşuk “at derisinden yapılan kırmızı tulumu” [666]
- 3.6.2.11. korluk “içinde kırmızı biriktirilen küçük testi” [658]

⁵⁸ Sözlükte madde başı olarak “bürgüç” yazılmış olsa da DLT’de “yerküç” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 452-9.

⁵⁹ Sözlükte madde başı olarak “eşiş” yazılmış olsa da DLT’de “aşış” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 52-8.

⁶⁰ Sözlükte madde başı olarak “savdıç” yazılmış olsa da DLT’de “sawdıç” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 455-4.

⁶¹ Sözlükte madde başı olarak “tevsi” yazılmış olsa da DLT’de “tewsi” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 423-9.

⁶² Sözlükte madde başı olarak “dölük” yazılmış olsa da DLT’de “dülek” olarak geçmektedir. Bkz. DLT, C. I, s. 389-2.

- 3.6.2.12. könek “matara, ibrik, su tulumu” [731]
3.6.2.13. kumğan “sürahi, ibrik, güğüm; gül suyu şişesi” [627]
3.6.2.14. küzeç “bardak, testi; çömlek” [757]
3.6.2.15. lağun “ölçek gibi oyulmuş bir şey olup ayran, süt gibi şeyler içilir” [764]
3.6.2.16. sağır “içerisine şarap konulan havana benzer söbü bir kap” [814]
3.6.2.17. sağrak “sürahi, kâse, büyük kadeh” [815]
3.6.2.18. sarnıç “deve derisinden yapılmış su tulumu, ağaçtan oyulmuş kap” [854]
3.6.2.19. seşek “su içilen testi, ağaçtan oyulmuş su kabı” [838]
3.6.2.20. sırıçga “sırça, cam bardak” [846]
3.6.2.21. susık “kova” [856]
3.6.2.22. susğak “susak; kepçe” [856]
3.6.2.23. yasıman “su boşaltılırken boğazı gır gır eden testi” [975]
- 3.6.3. Diğer Araçlar
- 3.6.3.1. adaçlık “üzüm bağlarında çardak ayakları yapmak için kullanılan ağaç” [48]
krş. badıçlık
- 3.6.3.2. adrı “buğday temizlemek için kullanılan aygıt” [63]
3.6.3.3. arkaçak “ağza ilaç akıtmak için kullanılan içi delik bir aygıt” [218]
3.6.3.4. badıçlık “üzüm asmalarına çardak yapılmak üzere ayrılan ağaç” [300] krş. adaçlık
3.6.3.5. çönek “deri, sağım kovası” [426]
3.6.3.6. etlik “et asılacak çengel” [55]
3.6.3.7. keçe “karpuz ve hıyara benzer şeylerin taşındığı sele ve sepet” [694]
3.6.3.8. kürin “kürün, içerisinde kavun, karpuz, hıyar gibi şeyler taşınan küfe” [746]
3.6.3.9. sap “bıçak sapı” [782]
3.6.3.10. saplık “bıçak gibi şeylere sap olmaya yarayan nesne” [788]
3.6.3.11. serim “ibrik, testi gibi şeylerden içilecek olan nesnenin süzülmesi için bu kapların ağzına gerilen ipek kumaş parçası” [852]
3.6.3.12. tenjüç “saç ayağı gibi yarım arşın yüksekliğinde olan her şey” [520]
3.6.3.13. tiküç “ekmekçilerin ekmek üzerine nakış yapmak için kullandıkları nesne, kuş yeleşti [479]
3.6.3.14. toğurka “küp ve ibrik gibi şeylerin kulpu” [473]
3.6.3.15. toy “çanak yapılan çamur” [567]
3.6.3.16. yemeçük “buğday taşınan küçük çuval” [935]
- 3.7. Ölçüler
- 3.7.1. bıçım “kesim, dilim” [295]

SONUÇ

Bu makalede, İngiliz Türkolog Sir Gerard Clauson’un (1891-1974) ölümünden iki yıl önce yayımladığı *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish (On Üçüncü Yüzyıl Öncesi Türkçesinin Etimolojik Sözlüğü)* adlı eserinde geçen yeme, içme ve mutfak kavram alanıyla ilgili kelimeler tematik bir sınıflandırmaya tabi tutularak incelenmiştir. Böylece XIII. yüzyıla kadarki dönemde Türklerin mutfak kültürünün ve yeme-içme alışkanlıklarının zenginliği, Türkçe söz varlığındaki kelimeler üzerinden tanıklanmaya çalışılmıştır.

Tematik tasnif yapılırken yeme, içme ve mutfak kavram alanlarına ait kelimeler 3 ana başlık altında toplanmış ve bunlar bölümler halinde gösterilmiştir. Bölümler de kendi içerisinde eylemler, özneler, yer, zaman, araçlar, ürünler ve ölçüler olmak üzere alt başlıklara ayrılmıştır. Böylece araştırma ve inceleme yapmak için belirli bir düzen ve kolaylık sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak, özellikle eylemlerin çok anlamlı ve geçişken yapısı dolayısıyla kavram alanındaki yerini belirlemede bazı zorluklarla karşılaşmıştır. Bu gibi durumlarda kelimelerin geçtiği metinlerdeki bağlamından yola çıkılarak tematik tasnifteki yeri

belirlenmiştir. Ayrıca her kelimenin açıklaması ve anlamı verilerek sözcüğün sözlükte geçtiği sayfa numarası karşısına yazılmıştır.

Yapılan araştırma ve tematik tasnife göre yeme bölümünde 406, içme bölümünde 92 ve mutfak kavram alanı bölümünde 209 olmak üzere toplam 707 kelime tespit ve tasnif edilmiştir. Sözlüğün toplamda yaklaşık 9250 kelimedenden oluştuğu düşünüldüğünde 707 kelime hiç de azımsanmayacak bir sayıdır.

XIII. yüzyıla kadarki dönemde yeme, içme ve mutfakla ilgili kelimelerin bu kadar yoğun olarak kullanılması Türk kültürünün zenginliğini ve inceliğini göstermektedir. Bu kelimelerin bazıları günümüzde standart Türkçede ve ağızlarda yaşamaya devam ederken bazıları da yerlerini farklı kelimelere bırakmıştır. Kelimelerin art zamanlı fonetik ve morfolojik yapısının incelenmesinde, ayrıca semantik arka planının ortaya çıkarılmasında bu sözcükler oldukça önemli bir işleve sahiptir.

Bu incelemenin daha da derinleştirilerek disiplinler arası yaklaşımla dil ve gastronomi arasındaki kültürel ilişkiye önemli katkılar sunabileceğini düşünmekteyiz.

KISALTMALAR

Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
DLT	Divânü Lügati't-Türk
S.	Sayı
s.	Sayfa

KAYNAKÇA

- Arat, Reşid Rahmeti (1947). *Kutadgu Bilig I, Metin*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.
- Arat, Reşid Rahmeti (1974). *Kutadgu Bilig II, Tercüme*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Arat, Reşid Rahmeti (1979). *Kutadgu Bilig III, İndeks (Neşre Hazırlayanlar: Kemal Eraslan, Osman Fikri Sertkaya, Nuri Yüce)*. İstanbul: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Arat, Reşid Rahmeti (1992). *Atebetü'l-Hakayık*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Atalay, Besim (1992). *Divânü Lûgat-it Türk Tercümesi I-II-III-IV*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Caferoğlu, Ahmet (1993). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Clauson, Sir Gerard (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth-Century Turkish*. Oxford: Clarendon Press.
- Çetin, Engin (2005). Divanü Lügati't-Türk'teki Yiyecek İçecek Adları ve Bu Adların Türkiye Türkçesindeki Görünümleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 14, S. 2, s. 185-200.
- Demir, Ekrem (2014). S. Gerard Clauson'un Etimolojik Sözlüğünde Geçen Sağlık ve Tıpla İlgili Kelimeler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, C. 7, S. 31.
- Dilaçar, Agop (1973). Yeni Yayınlar: Sir Gerard Clauson. *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, XLVIII+çift sütun 989 s., Clarendon Press, Oxford, 1972. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 275-281 (Tanıtma).
- Dirim, Gülşen (2013). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish (Sir Gerard Clauson), Anlam Dizininden Alfabetik Dizine Aktarım, Türkçeye Çevirim (A- 89 E-É Maddeleri)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Dili Bilim Dalı, Ordu.
- Eren, Hasan (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Gül, Bülent (2004). *Eski Türk Tarım Terimleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gülensoy, Tuncer (2018). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü: Etimolojik Sözlük*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Kalkan, Asiye Figen (2017). "Divanü Lügati't-Türk'teki Mutfak Gereçleri". *Mutfak Gereçleri Kitabı*. ed. Emine Gürsoy Naskali. 3-87. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Konya, Elif Şebnem (2013). Kutadgu Bilig'de Yiyecek ve İçecek Adları. *Turkish Studies, Volume 8/8 Summer*, p. 823-833.
- Koçoğlu, Vildan (2006). An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish (EDPT)'in Söz Dizini. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt: VI, Sayı: 1, s. 111-149.
- Räsänen, Martti (1957). *Materialien zur Morphologie der Turkischen Sprachen*. Studia Orientalia XXI, Helsinki.
- Röhrborn, Klaus (1977-1988). *Uigurische Wörterbuch, Sprachmaterial Der Vorislamischen Türkischen Texte Aus Zentralasien, Lieferung I-IV*. Wiesbaden, Franz Steiner Verlag.
- Sevortyan, E. Vladimiroviç (1974). *Etimologičeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov* (Obşetyurkskie i mejtyurkskie osnovi na glasniye). Akademiya Nauk SSSR İnstıtut Yazıkoznaniya, İzdatelstvo "NAUKA", Moskva.
- Sevortyan, E. Vladimiroviç (1978). *Etimologičeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov* (Obşetyurkskie i mejtyurkskie osnovi na bukvu "B"). Akademiya Nauk SSSR İnstıtut Yazıkoznaniya, İzdatelstvo "NAUKA", Moskva.
- Sevortyan, E. Vladimiroviç (1980). *Etimologičeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov* (Obşetyurkskie i mejtyurkskie osnovi na bukvu "V", "G", "D"). Akademiya Nauk SSSR İnstıtut Yazıkoznaniya, İzdatelstvo "NAUKA", Moskva.
- Sevortyan, E. Vladimiroviç (1989). *Etimologičeskaya Slovar' Tyurkskih Yazıkov* (Obşetyurkskie i mejtyurkskie osnovi na bukvu "C", "J", "Y"), (Red. L. S. Levitskaya), Akademiya Nauk SSSR İnstıtut Yazıkoznaniya, İzdatelstvo "NAUKA", Moskva.
- Tietze, Andreas (2002). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lügati, Cilt:1, A-E*. İstanbul: Simurg Yayınları.
- Tietze, Andreas (2009). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lügati, C:2, F-J*, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaft.
- Uçar, Erdem (2017). Sir Gerard Clauson'un Sözlüğündeki 'Muhtemel Etimolojiler' Üzerine. *Journal of Old Turkic Studies*, ½, s. 74-90.
- Ünlü, Suat (2012b). *Karahanlı Türkçesi Sözlüğü*. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.